

Софийски университет “Св. Климент Охридски”

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра “Конституционноправни науки”

ДЕСИСЛАВА ДАНЧЕВА СПАСОВА

ПРАВОТО НА ИНФОРМАЦИЯ

Автореферат

на дисертация за получаване на образователна и научна степен
“ДОКТОР”

**Област на висше образование: 3. Социални, стопански и
правни науки**

Професионално направление: 3.6. Право

Научна специалност: Конституционно право

**София
2016**

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	4
1. Актуалност на темата.....	4
2. Предмет и задачи на изследването.....	6
3. Методи на изследване.....	7
4. Научна новост на изследването.....	9
5. Практическо значение на изследването.....	13
6. Обем и структура на изследването.....	14
II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	14
УВОД (Цели и обхват на изследването).....	14
Глава I. СЪЩНОСТ И ФУНКЦИИ НА ПРАВОТО НА ИНФОРМАЦИЯ.....	15
1. Възникване и развитие на правото на информация /възникване, конституционно закрепване, развитие на международно правната уредба/ 2. Юридическа същност на правото на информация и мястото му в системата на основните права	
3. Социални функции на правото на информация	
Глава II ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ И ГРАНИЦИ НА ПРАВОТО НА ИНФОРМАЦИЯ.....	17
1. Съпоставка на правото на информация и отграничение от други основни права. въздействие върху основните политически права	
2. Граници на осъществяване на правото на информация	
3. Правото на информация в политическия процес.	
Глава III. КОНСТИТУЦИОННОПРАВНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРАВОТО НА ИНФОРМАЦИЯ.....	21
1. Конституционна уредба на правото на информация в различните конституционни модели /сравнителен анализ на различните правни системи/	
2. Усъвършенстване на правната уредба на правото на информация	
3. Саморегулацията на медиите	
ЗАКЛЮЧЕНИЕ / БЕЛЕЖКИ / БИБЛИОГРАФИЯ.....	24
III. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	25

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на проблема

Актуалността на темата за правото на информация и свободата на словото се обуславя от няколко групи обстоятелства:

А. Промени в обществените отношения

След смяната на политическия режим през 1989 г. и поправките в действащата Конституция през 1990 г., чл. 54 е един от тези, които веднага биват променени, за да отговорят на новите обществени потребности до приемането на нов основен закон.

Новата формулировка гласи „Гражданите имат свобода на словото, печата, събранията, митингите и манифестациите. Те могат свободно да изразяват и разпространяват своето мнение по въпроси от политически, икономически, социален, културен и религиозен характер чрез слово, печат и по друг начин, както и да се информират при свободен избор на източниците на информация. Цензура не се допуска”.

През 1991 година Република България е първата страна в Централна и Източна Европа, която приема изцяло нова демократична Конституция. Значението на основният закон за всички сфери на обществения живот е огромно.

С Конституцията от 1991 година каталогът на правата у нас е значително разширен. Така в чл.чл. 39 – 41 от Основния закон са уредени „комуникационните права”.

Те регламентират най-общо казано свободата на изразяване на индивида. Възникнала като свобода на словото, тя е обхванала постепенно и печата, електронните медии, а напоследък уверено си проправя път и към защитата на словото в интернет. Не след дълго в родовото понятие „свобода на словото” ще се включват както правото на изразяване на мнение устно, печатно и чрез електронните медии, така и чрез новите форми, предлагани от глобалната мрежа.

От друга страна, комуникационните права по чл.чл. 39 – 41 от Конституцията на Република България от 1991 г., у нас са натоварени с допълнителен смисъл и съдържание. Те урежат и едно съвършено ново за страната ни право – правото на достъп до информация. То е едно от най-младите права в световен мащаб, но наличието на правно регулиране за него в националните правни системи вече е мерило за демократичност в редица държави. Правото на свобода на мнение без свободен достъп до информация за формирането му профанизира свободата и е прелюдия към загубата ѝ.

Б. Нова правна уредба в България и на ниво Европейски съюз

В глобализацията се свят свободата на изразяване е съществен елемент от функционирането на демокрацията и поради това се регламентира от правото на различни равнища. По отношение на България като държава-

членка на Европейския съюз вече действат три правни рамки на свободата на изразяване.

На първо място, това е международноправна рамка, която обхваща актове на ООН, Съвета на Европа, както и практиката на Европейския съд по правата на човека, Световната организация за интелектуална собственост и т.н.

На второ място е правната рамка на Европейския съюз, в която значение имат както норми на първичното право, така и директиви и регламенти.

На трето място е националната правна рамка, която освен конституционната уредба на правата на човека и комуникационните права в частност, включва и редица актове на законодателната власт, които са разгледани в изследването.

Общозвестно е, че свободата на словото не е абсолютно право и подлежи на известни ограничения. В дисертационния труд те са систематизирани в зависимост от това дали са предвидени в националното или в общностното право и дали се дължат на колизия на права или на обективни обстоятелства.

В. Състояние на българската доктрина и практика

Свободата на индивида да изрази себе си и да промени себе си на база на свободно получена информация е едно от основните достижения, гарантирани от съвременната демократична държава.

Въпреки това, в тази сфера все още правната уредба е непълна и разпокъсана, а много въпроси, поставени от съвременния свят и новите технологии все още са без отговор.

Свободата на словото и правото на информация са все по-актуална тема за европейската доктрина и практика.

Въпреки това, към момента дисертационният труд „Правото на информация” е първото научно съчинение на български език, разглеждащо темата в дълбочина.

Въпреки наличието на отделни монографии и статии по въпросите на свободата на словото, цялостен анализ на състоянието и уредбата ѝ у нас липсва.

Радикалните политически и обществено-икономически промени в края на 80-те и началото на 90-те години са направили в значителна степен неактуални научните изследвания за свободата на словото, съществуващи до момента.

За пръв път в дисертационния труд е анализирана в дълбочина и практиката на Европейския съд по правата на човека по въпросите на свободата на словото и нейната защита.

Темата за свободата на словото може да бъде и често е предмет на анализ и в рамките на журналистическо, и на политологично изследване. За пръв път обаче тя е предмет на правно такова. Фактът, че авторът е действащ журналист, дава възможност за третиране на спорни или неуредени

въпроси, чиято значимост в журналистическата практика е убягвала на вниманието на анализаторите до момента. Примерите за това са редица, например възможни ли са ограничения на свободата на словото в интернет, законно или не е използването на скрити камери при журналистическо разследване и възможно ли е самосезиране на база на такова, което е изградено върху заснетото чрез тях, как се осъществява саморегулацията на медиите и т.н.

2. Предмет и задачи на изследването

Дисертационният труд има за предмет на изследване свободата на словото в частност и „комуникационните права” в тяхната свързаност.

Те са закрепени в членове 39 – 41 от Конституцията и според Тълкувателно решение №7 от 1996 г. на Конституционния съд „трите конституционни разпоредби, които са предмет на тълкуване, в своята съвкупност се отнасят до комуникационните права и свободи на гражданите”.

В научни публикации въпросните текстове са определени още и като „комуникационна триада” или „комуникационни права”, в рамките на която се разглеждат свободата на изразяване на мнение, свободата на печата и другите средства за масова информация, както и свободата на търсене, получаване и разпространяване на информация.

Затова, при подготвянето на този дисертационен труд е изходено от разбирането, че за да бъдат разбрани по-ясно правата по чл.чл. 39 – 41 те трябва да бъдат разгледани и по отделно, и в тяхната цялост.

Свободата на изразяване е признато за фундаментално право в едно демократично общество. То е утвърдено в международно правните инструменти по правата на човека, зложено още в чл. 19 на Всеобщата декларация за правата на човека (1948), в чл. 19 на Международния пакт за гражданските и политическите права (1966) и в чл. 10 на Европейската конвенция за правата на човека. То е защитено и във вътрешното право на всички демократични държави. Съгласно чл. 10 на ЕКПЧ свободата на изразяване включва като минимум правото да се отстояват идеи и мнения, и да се получава и разпространява информация. Европейският съд по правата на човека дава широко тълкуване на тази разпоредба и непрекъснато разширява параметрите за защита по чл. 10(1).

Международната уредба на комуникационните права и практиката на ЕСПЧ е от съществено значение за България. По силата на чл. 5 ал. 4 от Конституцията международните договори са част от вътрешното право на страната и имат предимство пред тези норми от вътрешното законодателство, които им противоречат. Ето защо, в изложението е обърнато голямо внимание на европейската практика по този тип дела. Взета е предвид и българската практика в тази сфера.

Освен че засягат съответно правото на мнение, свободата на печата и правото на информация, трите конституционни разпоредби са обединени и в обща проблематика, засягаща съответно:

- а) правото свободно да се изразява мнение и то да се разпространява;
- б) правото да се търси, получава и разпространява информация;
- в) определяне смисъла на предвидените в конституционните текстове ограничения на тези права.

Съдът изрично признава на правото на достъп до информация по чл. 41 ал 2 „известно самостоятелно значение” и насърчава детайлното му регламентиране в закон, какъвто вече е приет. (ЗДОИ).

3. Методи на изследване

Анализът на свободата на словото и правото на информация предполага използването на няколко основни методи за изследване.

При разглеждане на позитивно-правната уредба, българската и чуждата доктрина, в дисертационния труд е застъпен *историческият метод на изследване*.

Свободата на словото търпи дълга еволюция, преди да бъде правно призната и закрепена. Според проф. Евгени Танчев, еволюцията на правото на мнение и свободата на словото може да бъде разкрита като преодоляване на различни форми, които препятстват изразяването на идеи в публичното пространство.

В съчинението има и самостоятелна глава, която е посветена на историческото развитие на свободата на словото. В нея са проследени както възникването и развитието на правото на информация, така и конституционното му закрепване. Детайлно е проследено и развитието на международно-правната уредба.

Вторият основен метод е *сравнителноправният*. Сравнително правният анализ на конституционната уредба на свободата на словото показва, че след Втората световна война, в рамките на четвъртото поколение конституции, тя е залегнала в Основния закон на Федерална република Германия (чл.5, ал.1 и ал.2), в Конституцията на Кралство Испания (чл.20), Конституцията на Република Италия (чл.21, ал.1), в Конституцията на Република Португалия (чл.37 – чл.39), в Конституцията на Кралство Холандия (чл.7), във Федералната конституция на Швейцарската конфедерация (чл.55 и чл.55а) и много други.

Конституциите на т.нар. нови демокрации отчитат, че общественото мнение може да бъде лесно манипулирано, когато правителството не управлява открито и гражданите са лишени от своето право на информация. Затова всички нови конституции съдържат норми за участие на гражданите в политическия процес и изисквания за свободно изразяване на мнение и информираност на обществото.

След като свободата на изразяване и правото на информация намира признание и бива юридически закрепено в националните конституции, следващият етап в развитието на уредбата на свободата на словото е уреждането му в международни договори.

То е намерило своето логично място в Международния пакт за граждански и политически права от 1966 г., както и в Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи от 1950 г. Тези международни договори са доразвитие на Всеобщата декларация за правата на човека и основните свободи, приета от Общото събрание на ООН на 10 декември 1948 г., в която участва и България. Тази декларация обаче, въпреки моралната си сила, няма характер на международен договор.

В сравнение с други международни нормативни съглашения в материята на човешките права и свободи, Европейската конвенция за защита на основните права и свободи притежава едно важно предимство. Тя не само прогласява основни права и свободи на личността, но и въвежда механизъм, който да ги брани и защитава от всякаква неправомерна намеса. Първоначално, това е Комисията, която в последствие бива заменена от Европейския съд за правата на човека в Страсбург. Към механизма за защита трябва да бъде добавен и Комитетът на министрите към Съвета на Европа.

Третият основен метод за изследване, използван в дисертационния труд е *функционалният*.

В научната доктрина са очертани четири основни социални функции на правото на мнение.

а) условие за духовната реализация на личността или **нравствено – етична социална функция**. Признаването и конституционната защита на свободата на словото са издигнати в белег на демократичното управление.

б) средство за развитие на човешкото познание, включително и на политическата теория и практика или **гносеологична социална функция**. Свободата на мисълта и свободното изразяване на мнението са средство за развитие на човешкото познание. В този смисъл свободата на мнение притежава гносеологична социална функция. Дж. Милтън твърди, че развитието на познанието е невъзможно без съпоставянето на различни мнения, изразявани устно или чрез печатно слово.

в) инструмент за контрол върху управляващите или **контролна социална функция**. Свободата на мнението е инструмент, чрез който гражданите да участват в политическия процес, като оказват натиск върху управлението. Така че тази функция би могла да се нарече демократическа или функция на коректив на управлението.

г) механизъм, който отслабва социалното напрежение и предотвратява възможността социалните противоречия да прераснат в насилствени и разрушителни спрямо политическата и държавната система действия или **предпазна социална функция**. Свободата на мнение има и превантивна за социалната система функция в качеството си на механизъм, който отслабва социалното напрежение. Още Макиавели отбелязва, че е „полезно в една република да съществува законен път, по който народът да може да излива гнева си срещу някои граждани. Защото, когато липсват

обикновени средства се прибъгва към крайни, които без съмнение допринасят за много по-лоши последици от първите”.

д) Възможно е отделен сегмент от правото на мнение, а именно правото да се търси, получава и разпространява информация да бъде натоварен с още една допълнителна функция, която е важна за индивида в съвременното общество. Това е **функцията по осигуряване на двустранно достъпна информационна среда**, която е важна за правните субекти с оглед на адекватното им поведение. Чрез двустранната реализация на тази функция правните субекти едновременно могат да имат поведение, което им осигурява възможност за намиране на актуална информация по различен кръг въпроси, както и възможност да разпространят своето собствено мнение по начин, който е достъпен за тях.

4. Научна новост на изследването

А. На първо място, дисертационният труд прави анализ на съществуващата медийна среда както у нас, така и в редица европейски държави.

Свободата на словото се институционализира чрез свободата на медиите, които през последните десетилетия се изправят пред все повече предизвикателства в своята дейност. Картината на медиите по света се променя с дни, като печатни медии са принудени да прекратят своето традиционно битие или да се позиционират изцяло в интернет, радиото отмира, а телевизията е все по-малко аналитична и все по-комерсиална, залята от търговското и политическото слово. Този исторически момент може да бъде определен и като „помитане” на традиционните медии от новите, интернет базираните, които са по-бързи и ефективни благодарение на новите технологии. След поколението на информационните агенции, чийто бум наблюдавахме през първото десетилетие на XXI-ви век, вече настъпва ерата на социалните мрежи и блогърите, в която всеки човек представлява не просто носител на комуникационни права, но и своеобразна квази медия. Той е способен сам да „затвори кръга” и да търси, получава и разпространява информация, да изразява своето мнение и да го разпространява писмено или устно, чрез изображение или звук.

Подходът, който отчита факта, че правото на информация традиционно се институционализира и обективира чрез свободата на медиите е възприет и от българската Конституция. Ето защо, когато говорим за комуникационните права, трябва да отчитаме и грамотността на аудиторията в медиен и комуникационен аспект, особено във връзка с новите технологии. След навлизането им през последните 20 години, светът на медиите изцяло се промени, като се въведоха изцяло нови понятия като например конвенционални и неконвенционални медии.

Конвенционалните медии са традиционните медии, тези които съществуват отдавна и за които е налична правна уредба. Тук попадат печатните медии, радиото и телевизията.

Неконвенционалните медии са уеб базираните медии, чрез които се осъществява уеб комуникацията. Според някои експерти – това са само уеб сайтовете, а според други в тази категория се включват и социалните мрежи, и блоговете. Съществува дори класификация на медиите на такива, които са офлайн, тоест – извън мрежата и такива, които са онлайн.

Няма съмнение, че различните видове онлайн комуникация все повече увеличават влиянието си като източник на информация. Най-общо казано всички те - от електронните издания на офлайн медии до личните блогове и социалните мрежи, изпълняват основната функция на масмедииите - повдигат актуални въпроси от политическата, обществена и други сфери на публичния живот и обръщат вниманието на читателите си върху тях. А значимостта им се увеличава заедно с нарастващия брой потребители в интернет.

Освен на новите технологии, сериозните медии са все по-често жертва на жълтите и безотговорни издания, за които сензационната почти винаги е по-важна от защитата на личния живот и зачитането на достойнството на личността. Възникнала като преса за едно пени в Америка, днес жълтата преса е мощна машина, която променя правилата на класическата журналистика. Тя подслушва телефони (като в случая с Нюз оф дъ уърлд) или показва снимки на убития министър-председател в моргата (като в случая с Андрей Луканов). Въпреки незачитането на правилата и на правата на личността, тази преса има все повече читатели, а опитите да ѝ се повлияе са вяли и неубедителни.

Б. На второ място, в изложението детайлно се развива идеята за „комуникационните канали” в едно общество.

Тази идея се базира на схващането, че индивидът съществува като биосоциална единица и може да се твърди, че информацията циркулира, обменя се и се регулира в рамките на пет основни комуникационни канала и сфери. Те се разширяват от интимната сфера на индивида в посока на все по-широко общуване и комуникация. Би могла да се въведе следната класификация на каналите за комуникация, по които информацията се движи. Първият е личната сфера на индивида, в рамките на която той се самоопределя и сформира своето лично мнение, а вторият - междуличностното общуване между индивидите. Тук вече имаме от една страна, обективизирано и изразено мнение от единия от участниците в общуването, както и разпространено мнение посредством разговор, събрание, демонстрация и т.н. Третият комуникационен канал е комуникацията в рамките на общността, която води до сформирването на „обществено мнение”. Четвъртият комуникационен канал всъщност представлява институционализирането на общественото мнение чрез

създаването на традиционните, конвенционални медии. Тяхната функция е да информират обществото и така да спомогнат за осъществяването на правото на информация на индивида. Петият и последен комуникационен канал е глобализацията на правото на мнение на индивида. Тя се осъществява чрез интернет и новите информационни технологии, които позволяват индивидуалното мнение на конкретната личност да стане обществено достойние във всички точки на света за броени минути и дори секунди.

В. На трето място, обосновава се и съществуването на нова функция на правото да се търси, получава и разпространява информация - функцията по осигуряване на двустранно достъпна информационна среда, която е важна за правните субекти с оглед на адекватното им поведение. Чрез двустранната реализация на тази функция правните субекти едновременно могат да имат поведение, което им осигурява възможност за намиране на актуална информация по различен кръг въпроси, както и възможност да разпространят своето собствено мнение по начин, който е достъпен за тях.

Първият елемент от този двустранен механизъм – намиране на актуална информация (това включва търсене и получаване), е много по-лесен за реализиране, тъй като източниците на информация в съвременното общество са все повече, а достъпът до тях е все по-лесен. Тоест – в една правова и демократична държава възможността да се търси и намира актуална информация на практика не може да бъде ограничена.

Вторият аспект на функцията по осигуряване на двустранно достъпна информационна среда, е разпространяването на информация.

Традиционните способности за разпространяване на информация – устно, писмено или чрез звук и изображение, също следва да бъдат обогатени чрез възможността на гражданите да разпространяват мнението си по електронен път в интернет. Възможностите в този смисъл са много, като следва да се спомене, че при реализирането на това свое право в интернет, гражданинът има възможността да избере дали да остане анонимен или не.

В светлината на тази нова функция е поставен и въпросът, който е дискутиран в доклад на ООН по правата на човека, за обявяването на достъпа до интернет за основно човешка право. Нарушаването на това право според ООН може да бъде тълкувано като нарушаване на правата по МПГП.

Г. На четвърто място, правят се предложения de lege ferenda във връзка с използването на скрити камери и източници на звук.

Конституцията на Република България регламентира както свободата на словото и правото на информация, така и редица ограничения на това право. Например забраната за фотографиране, филмиране, записване и подлагане на други подобни действия без знанието или въпреки

изричното несъгласие на лицата, освен в предвидените от закона случаи (чл. 32 ал. 2).

Разгледан е детайлно въпросът представлява ли нарушение на чл. 32 ал. 2 от конституцията тайното записване на лица чрез скрита камера или звук.

Според българската правна доктрина, положителният отговор на този въпрос е недопустим. Затова, тук трябва да се открият саморегулационните механизми, позволяващи на обществения интерес да надделее като ценност над личната неприкосновеност. В отношението регулация – саморегулация елементите на регулаторната част на медийната политика, каквито са текстовете на ЗРТ, регулаторът СЕМ и правораздавателните органи в лицето на съда, следва да се доверят и съобразят със съдържанието на етичните норми на журналистическите кодекси и саморегулационното начало в медийната политика, ако са налице конкретни предпоставки или основания.

Тези основания са свързани най-често с националната сигурност, разкриването на престъпления и предотвратяване на актове и действия, които биха въвели обществото в заблуждение. Според проф. Стефан Стойчев, тайното записване без изричното съгласие на лицето не противоречи на забраната по чл. 32 ал. 2 от Конституцията, ако това се прави за да се разкрие престъпление от общ характер. Според доц. Райна Николова пък тайният запис с камера и микрофон би съдействал на обществото да се информира за извършването на престъпления с висока обществена опасност или да ги превърне в морален коректив спрямо поведението на известни личности, които преминават границите на добрия вкус и благоприличието.

В този смисъл обаче *de lege ferenda*, е редно законодателят изрично да регламентира, че журналистите имат право да използват скрита камера и микрофон в точно определени случаи и хипотези и за постигане на конкретни цели.

Възниква и още един въпрос, който би могъл да бъде законодателно регламентиран – могат ли записите, направени от журналисти в рамките на журналистическо разследване, да се използват от органите на досъдебното производство и от прокуратурата при повдигане на обвинения и дори като веществени доказателствени средства в рамките на съдебно дело. Към настоящия момент това е невъзможно, защото според Закона за СРС, чл. 2(1) „специални разузнавателни средства по смисъла на този закон са техническите средства и оперативните способности за тяхното прилагане, които се използват за изготвяне на веществени доказателствени средства - кинозаписи, видеозаписи, звукозаписи, фотоснимки и белязани предмети”. Тоест – една скрита камера представлява специално разузнавателно средство единствено ако е използвана за изготвяне на веществени доказателствени средства, а не ако е използвана за целите на журналистическо предаване или материал.

Според НПК, чл. 207, предварително производство се образува при наличие на законен повод и достатъчно данни за извършено престъпление. Според чл. 208 ал. 1 т.2, законен повод за започване на разследване е „информация за извършено престъпление, разпространена чрез средствата за масово осведомяване”. Тоест – наличието на запис, направен със скрита камера или микрофон, който е излъчен в електронните медии, също би могло да се използва като законен повод. Тъй като обаче обикновено този запис съдържа достатъчно информация и за вида на извършеното престъпление, и за дееца, и за начина, по който е извършено и евентуалните съучастници, би могло да се обмисли използването му и като веществен доказателствено средство.

Използването на скрити записващи устройства става все по-мощно, и у нас, и в други държави. Ето защо въпросът трябва да бъде регламентиран не само в Етичния кодекс на медиите, но и законодателно. Това ще помогне и за по-ясното дефиниране на обществения интерес, който всъщност е водоела при установяването на баланса между правото на информация и личния живот на гражданите.

Д. На пето място, прави се предложение да се даде легална дефиниция на интернет като мрежова среда, както и по примера на други държави да се създаде регулаторен орган за интернет страниците, създадени в България и съдържащи българско съдържание, които функционират като електронни медии и разпространяват, търсят и получават информация.

Е. На шесто място, в дисертационния труд се констатира законодателна празнота по отношение на регламентирането на две ключови дейности, които влияят съществено на процеса на взимане на решения от държавните органи. Това са лобизмът и осъществяването на услуги от типа „публични връзки”. По същество, и двете дейности имат за цел повлияване на определени правни субекти в тяхното поведение в полза на определени заинтересовани лица. При лобизма обикновено повлияни са държавните органи на централно и местно ниво, при услугите от типа на публични връзки – медиите като комуникатор в гражданското общество и неправителствените организации като изразител на обществения интерес.

5. Практическо значение на изследването

Дисертационният труд може да допринесе за по-добро изясняване и по-задълбочено осмисляне на същността на правото на информация и свободата на словото.

В същото време, редица от изводите и предложенията, изложени в работата, могат да послужат като основа за по-нататъшно усъвършенстване на българското законодателство.

Трудът може да бъде използван и в обучението по право, както и по журналистика. Едновременно с това, дисертационният труд съдържа преглед на съществуващата литература по обсъжданата тема, както в

България, така и в други европейски държави (например Великобритания, Франция, Италия, Германия, Гърция, Испания). Тази библиография има практическа справочна стойност.

6. Обем и структура на изследването

Дисертацията е в обем от 214 страници (без да се броят бележките към текста и библиографията). Библиографската справка, която е приложена, съдържа общо 157 заглавия, от които 129 на кирилица и 28 на латиница. Анализирани и цитирани са общо 49 съдебни решения от практиката на Европейския съд по правата на човека.

Всички заглавия и съдебни решения са цитирани в дисертационния труд. Бележките в края на текста са общо 165 на брой.

Дисертационният труд в структурно отношение се състои от въведение, три глави, разделени от своя страна на параграфи, и заключение.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. УВОД. ЦЕЛИ И ОБХВАТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Във въведението към дисертационния труд е направен кратък преглед на възникването и значимостта на правото на информация и на свободата на словото.

Възникнала като свобода на словото, постепенно тя е обхванала и печата, електронните медии, а днес продължава да се развива, като вече можем да говорим и за защита на словото, разпространявано през интернет.

В увода се отбелязва още, че освен традиционните комуникационни права, уредени в Основния закон, за пръв път у нас е уредено и едно съвършено ново за страната ни право – правото на достъп до информация. Отбелязано е, че свободата на словото е от решаващо значение и за поведението на правните субекти в политическия процес на всяко демократично общество. Политическото слово е все по-сериозно регламентирано, защото влиянието което оказва върху публичните процеси е огромно. Затова то също е предмет на разглеждане в дисертационния труд.

В увода е описана и тройната правна рамка, която действа по отношение на България като държава-членка на Европейския съюз при регулирането на свободата на изразяване. В нея се включват международната правна рамка, рамката на Европейския съюз и националната правна рамка.

Също в увода е маркиран и въпросът за цензурата, схващана като ограничение на свободата на изразяване.

2. ГЛАВА I - СЪЩНОСТ И ФУНКЦИИ НА ПРАВОТО НА ИНФОРМАЦИЯ

В първата глава на дисертационния труд се проследява хронологически възникването и развитието на правото на информация в различните европейски държави.

В предмодерната епоха свободата на словото и печата са поставени в тесни рамки чрез система от предварителни ограничения, които съпътстват книгопечатането. През 16 и 17 век, непосредствено след появата на книгопечатането, в Европа са въведени различни механизми на административна цензура. През 1501 г. папа Александър VI забранява публикуването на нецензурирани книги, а през 1559 година е издаден Index expurgatoris, съдържащ списък на забранените за печатане книги към онзи момент.

Тъй като в дисертационния труд се разглежда еволюцията на правото на мнение като преодоляване на различни форми, които пречат изразяването на идеи в публичното пространство, историята му всъщност може да бъде разглеждана като история на преодоляването на цензурата. Правото на мнение е право от първото поколение, което има защитен характер, тъй като гарантира интересите на личността спрямо държавата. Правото на мнение може да бъде нарушено чрез цензура. Тя е забранена изрично в чл. 40, ал. 1 на основния закон - „Печатът и другите средства за масова информация са свободни и не подлежат на цензура”. Най-общо цензурата може да бъде дефинирана като ограничение на правото на мнение в неговите различни проявни форми – свобода на словото, свобода на печата и свободата на електронните масмедии. Цензурата е административна процедура по забрана за разпространение на информация.

Цензурата е детайлно разгледана – възникване, видове, гаранции срещу прилагането ѝ.

Направен е и исторически преглед на възникването на свободата на словото у нас – от обичайното право до днешната уредба в Конституцията от 1991 година.

Тъй като по силата на чл. 5 ал. 4 международните актове са действащо право у нас и имат предимство пред вътрешните норми, които им противоречат, в глава първа на дисертацията е обърнато внимание на уредбата на правото на информация и свободата на изразяване в международните договори, по които България е страна.

Детайлно е разгледано и съдържанието, и практиката по член 19 на Всеобщата декларация за правата на човека (1948), член 19 на Международния пакт за гражданските и политическите права (1966) и член 10 на Европейската конвенция за правата на човека.

В първата глава е разгледана и юридическата същност на правото на информация, както и мястото му в системата на основните права.

Представени са и различните видове класификации на правата, като например разделянето им на лични, политически, икономически, социални и културни или разделянето им на първо, второ и трето поколение права.

Отделен параграф е посветен на юридическата същност на правото на информация като част от така наречените „комуникационни права”. Същевременно, заедно с правото на формиране, изразяване и разпространяване на мнение, то е част от политическата свобода на индивида в рамките на правовата държава.

В отделен параграф е разгледана и тезата на автора за наличие на пет отделни комуникационни канала, които се разширяват от интимната сфера на индивида в посока на все по-широко общуване и комуникация.

В първа глава от дисертационния труд са разгледани и социалните функции на правото на информация.

Те са нравствено-етична социална функция, гносеологична социална функция, контролна и предпазна социални функции. Предлага се въвеждането на още една социална функция - **функцията по осигуряване на двустранно достъпна информационна среда**. Чрез двустранната реализация на тази функция правните субекти едновременно могат да имат поведение, което им осигурява възможност за намиране на актуална информация по различен кръг въпроси, както и възможност да разпространят своето собствено мнение по начин, който е достъпен за тях. В глава първа се разглеждат и новите класификации на медиите.

През последните 20 години, светът на медиите изцяло се промени, като се въведоха изцяло нови понятия като например конвенционални и неконвенционални медии.

Конвенционалните медии са традиционните медии, тези които съществуват отдавна и за които е налична правна уредба. Тук попадат печатните медии, радиото и телевизията.

Неконвенционалните медии са уеб базираните медии, чрез които се осъществява уеб комуникацията. Според някои експерти – това са само уеб сайтовете, а според други в тази категория се включват и социалните мрежи, и блоговете. Съществува дори класификация на медиите на такива, които са офлайн, тоест – извън мрежата и такива, които са онлайн.

Няма съмнение, че различните видове онлайн комуникация все повече увеличават влиянието си като източник на информация. Най-общо казано всички те - от електронните издания на офлайн медии до личните блогове и социалните мрежи, изпълняват основната функция на масмедииите - повдигат актуални въпроси от политическата, обществена и други сфери на публичния живот и обръщат вниманието на читателите си върху тях. А значимостта им се увеличава заедно с нарастващия брой потребители в интернет.

Ако се вгледаме в характеристиките на онлайн съдържанието обаче, разликите между традиционните ("стари") и т. нар. "нови медии" се състоят не само в липсата на правен регламент за вторите.

Първите спазват журналистическите стандарти (или най-малкото са длъжни да го правят), т.е. трябва да бъдат обективни, да посочват

източниците си, да представят всички гледни точки. За разлика от тях блогърите и останалите представители на новата журналистика са свободни да изразят личното си мнение, било то и на цената на небалансирана информация, смесвайки фактите и коментарите, тъй като нямат задължение да бъдат обективни и да спазват правилата на етичния кодекс на българските медии например.

Засега комуникацията чрез неконвенционалните или онлайн медиите не е регламентирана по никакъв начин. Това е сериозна празнота, още повече в контекста на факта, че изразяването на мнение в интернет, търсенето и разпространяването на информация там е упражняване на комуникационните права на гражданите в пълен обем. Тоест, ако използваме терминологията на Закона за радиото и телевизията, новите медии превръщат индивида от „потребител на съдържание” в медиен субект, участник в този тип отношения.

Традиционните медии обаче имат едно голямо предимство пред онлайн медиите – степента на доверие в тях е много по-голяма, те все още имат много по-голям авторитет и могат да го използват, за да влияят в положителна посока много повече, отколкото онлайн медиите.

3. ГЛАВА II - ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ И ГРАНИЦИ НА ПРАВОТО НА ИНФОРМАЦИЯ

Във втора глава на дисертационния труд е направена съпоставка на правото на информация и отграничение от други основни права.

Българският конституционен съд разглежда правата по чл.чл. 39 – 41 в тяхната цялост, наричайки ги комуникационни права или комуникационна триада. В науката и практиката е безспорен фактът, че водещото място сред трите текста има чл. 39 или свободата на изразяване и разпространяване на мнение чрез различни изразни средства.

Правната доктрина доразвива възгледите на българския конституционен съд в този смисъл, стъпвайки на неговото всеобхватно и подробно решение от 1996 г. Според науката, правото на мнение е част от общата свобода, разбирана като юридически призната и правно защитена възможност за избор на поведение и автономна сфера за реализация на личността. В този смисъл свободата на мнение присъства във всички форми на политическата свобода и е предпоставка за съществуването ѝ.

Правото на мнение според науката е комплексна категория.

В хоризонтален план то обединява всички основни права, които гарантират възможността да се изрази определено послание чрез различни носители на информация – свобода на словото, свобода на печата и свобода на електронните масмедии.

Във вертикален плана правото на мнение правото на мнение обобщава няколко основни фази – търсенето, получаването и разпространението на информация.

Като основно право на гражданите, правото на мнение принадлежи към първото поколение права, които имат защитен характер, тъй като гарантира интересите на личността срещу държавата и възпрепятства нейната неправомерна или прекомерна намеса. И европейският съд по правата на човек, и българският конституционен съд в своята практика отбелязват, че правото на мнение признава и осигурява защита на интересите на всеки правен субект – на физическите лица и на юридическите лица, включително на тези с корпоративен характер. В зависимост от сферата на защитените интереси, правото на мнение може да придобива политически характер, да се реализира като търговско право, а също така като основно право в сферата на образованието, изкуството и социално културната област.

В глава втора от дисертацията са разгледани още разликите между печатните и електронните медии у нас.

Според Конституционния съд, правният статус на медиите не е еднакъв (РКС № 7 от 1996 г.). Отбранителният характер на свободата на медиите се изразява във всички функционални проявления – организационно (структурно, институционално), стопанско (финансово) и техническо (технологично) спрямо печатните медии. С тези аргументи Конституционният съд посочва, че не се налага регулация на дейността на печатните медии чрез създаването на специален закон по обективни и субективни причини. От обективна страна броят на изданията, разнообразието на гледни точки и други въпроси следва да се определят от пазарните условия, като на държавата принадлежи задължението да осигури на печатните медии предпоставки да изпълняват изброените по-горе функции. От субективна страна лицата, които създават и разпространяват печатни издания, не могат да бъдат също ограничавани в своята дейност, защото тя се основава на свободната стопанска инициатива.

Конституционното положение на електронните медии у нас се различава от това на печатните и поради факта, че през 1991 г. в самата Конституция – § 6 от преходните и заключителните ѝ разпоредби – е предвидено създаването на законодателна уредба, макар и само за националните телевизия и радио. Ефирните електронни средства за информация се намират в особено положение на юридически (§6 от ПЗР на Конституцията), финансови (финансиране на радио- и телевизионната дейност от обществени и търговски източници), технически (ползването на честотен спектър при наземно разпространение на програмите) или технологични (използването на аналогова или цифрова технология) основания. Относно търговските радио- и телевизионни оператори законодателната компетентност на държавата следва да се установи чрез закон, който да уреди режима на лицензиране на тези медии в съответствие с принципа на чл. 40, ал. 1 и прилагането на открити и справедливи административни процедури.

В глава втора е разгледано детайлно и новото право – правото на информация.

Правото на информация е едно от най-младите права, за разлика от старите права от първо поколение – правото на мнение и свободата на словото. Правото на информация е от трето поколение и е било регламентирано като такова много по-късно.

Правото на информация, което е последно от т.нар. комуникационна триада, е уредено в чл. 41 - Всеки има право да търси, получава и разпространява информация. Като принцип на Конституцията свободата на информация се откроява от нравствената ценност “информация” по своята правна същност на субективното право. Отличава се от естественото право на информация по начина на създаването си. В правен смисъл възниква по силата на юридическата норма. Въздигнато е като основна идея в Конституцията.

Според първата алинея на чл. 41, всеки има право да търси, получава и разпространява информация. Тези три възможности образуват съдържанието на това право. Според представители на доктрината, те могат да се разглеждат като отделни права – право да се търси, право да се получава и право да се разпространява информация. Под информация се разбират най-различни данни в различни сфери от обществения живот. Правото на информация принадлежи всекиму. То е лично право на индивида, но и на сдруженията на гражданите, на обществеността, според тълкуването, което му дава Конституционния съд.

Субект на това право могат да бъдат както физическите лица, така и юридическите лица. Разглеждано в тесен юридически смисъл – като едно конституционно право, то се причислява към категорията на т.нар. негативни права с отбранителен (защитен) характер спрямо държавата, която трябва да се въздържа от намеса.

В ал. 1 на чл. 41 е закрепено правото на личността и обществото да се информират взаимно. В ал. 2, съгласно решението на Конституционния съд от 1996 г. е закрепено едно отделно право. Става дума за правото на информация, което гражданите имат по отношение на държавни органи или учреждения, в случаите когато имат законен интерес от получаването на съответната информация. Правото да се търси и получава информация по чл. 41, ал. 2 от Конституцията обхваща задължението на държавните органи да осигуряват достъп до обществено значима информация. Съдържанието на това задължение е дефинирано по законодателен път. То включва задължение на държавните органи да публикуват официална информация, както и задължение да се осигурява достъп до източници на информация. Детайлно е разгледана уредбата на това право в Закона за достъп до обществена информация.

В глава втора на дисертационния труд са разгледани и границите на осъществяване на правото на информация.

Тези ограничения могат да имат и различен произход – някои от тях са установени изрично като такива, други произтичат от забраната да се злоупотребява с права, а трети са следствие на възникнала колизия на права, при които свободата на словото и правото на мнение трябва да отстъпят в името на по-висше благо, каквото например е личната неприкосновеност или изобщо личните права на гражданите.

Така или иначе обаче, ограниченията на комуникационните права трябва да са съобразени с конституционните норми и законодателят няма право да въвежда допълнителни такива, които не почиват на изричен конституционен текст. Тоест – основанията за ограничаване на комуникационните права са изрично изброени в конституцията и е налице ограничение на ограничението.

Ограниченията са разгледани детайлно и изброени изчерпателно – както тези, няложени от българската конституция, така и въведените с Европейската конвенция за защита на правата на човека.

Освен ограниченията на правото на информация, в науката се обсъжда и въпросът за колизията или конфликтът на права. Той също е разгледан в глава втора от дисертацията.

Правата на личността по гл. II от Конституцията по принцип могат да се упражняват паралелно и в хармония едно с друго. Съществуват обаче и хипотези, когато упражняването на две права ги поставя в условия на конкуренция или в условия на конфликт едно спрямо друго. Разликата между двете хипотези се определя от преценката дали упражняването на тези права може да се извършва едновременно с допълване и обогатяване или едното право измества и неутрализира другото.

Конкуренция на права има, когато чрез своето поведение индивидът осъществява едновременно няколко свои права и може едновременно да се позовава на всяко едно от тях. Ако едно от правата се явява специална норма спрямо другите права, то ще има предимство и тогава въпросът за конкуренция на основни права няма да стои. Пример за конкуренция на права е гражданин, който на публично събрание държи реч и упражнява правото си на мнение и свободата за разпространяването му по чл. 39 ал. 1, но и свободата на събрания по чл. 43 ал. 1.

Много по-сложен е въпросът за конфликтът или колизията на правата. Тук, за разлика от конкуренцията, където двете права се упражняват едновременно от един титуляр, става дума за хипотеза, в която двете насрещни права имат различни носители. Конфликт на права има тогава, когато с упражняването на едното право се препятства упражняването на другото.

Когато става дума за правото на информация, въпросът за конфликтът на правата възниква най-вече по отношение на правото на личен живот на гражданите. Има обаче и редица други права, които могат да бъдат засегнати от упражняването на комуникационните права. Разгледани са случаите на

колизия с тайната на кореспонденцията и морала, политическото и търговското слово, използването на слово на омразата, нанасянето на обида и клевета.

4. ГЛАВА III - КОНСТИТУЦИОННО ПРАВНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРАВОТО НА ИНФОРМАЦИЯ

В трета глава на дисертационния труд е разгледана в сравнително-правен аспект конституционната уредба на правото на информация.

Свободата на словото също търпи дълга еволюция, преди да бъде правно призната и закрепена. Тя е проследена тук в държави като Англия, Франция Русия и САЩ.

Този еволюционен процес е бавен и първите му кълнове датират от 1215 година, когато между краля на Англия и феодалните благородници се сключва така наречената Магна харта либертата (Magna charta libertata), която е била подновявана тридесет пъти. Следващият акт по правата на човека е приет отново в Англия, през 1668 г. – така нареченият Бил на правата или Bill of rights.

В Англия въпросът за свободата на словото на индивида и свободата на печата е бил поставян многократно в центъра на общественото внимание в този период.

През 1662 г., малко преди приемането на Била на правата, Чарлз II издава закон – Лайсензинг акт (Licensing act). С него се забранява издаването и публикуването на „всяко опасно издание, на всичко, което може да подбуди към бунт”. Този закон обаче среща широка обществена съпротива и затова е отменен през 1693 г.

Според правната теория, с демократичните политически революции свободата на словото придобива три проявления – правото да се изрази мнение, правото да се противостои на произвола и правото на всеки да бъде критичен към властта. Свободата на словото като принцип на медийната дейност е приет за първи път от революционното Национално събрание на Франция и е залегнал в чл.11 на Всеобщата декларация за правата на човека и гражданина от 26 август 1789 г., която и до ден днешен е част от действащото конституционно право на Франция. Принципът на Свободата на словото във Франция е потвърден от Преамбюла на Конституцията на Петата република (1958 г.) “Свободната размяна на мисли и мнения е едно от най-скъпоценните права на човека. Всеки гражданин може, ще рече да говори, да пише, да печата свободно, само при условие да не злоупотребява с тази свобода в случаите, определени от закона”. Тук се подчертава особеното значение на публичното разпространение на информация за развитието на обществото.

В САЩ борбата за свободата на печата и словото започва далеч преди приемането на Конституцията. Още през 1766 г. в американските колонии след жестока съпротива е отменен т.нар. „Гербов данък” за американските вестници, брошури и реклами, въведен през 1712 г. от кралица Ана. Този

данък от една страна е оскъпявал вестниците многократно и ги правел непродваеми, а от друга - печат върху първата страница на вестника се е слагал само след предварително цензуриране на съдържанието му и всъщност е ставало дума за една предварителна цензура. Малко по-късно, по примера на Франция, през 1791 г. в САЩ към Конституцията от 1787 г. се приемат прословутите десет допълнения или поправки, прогласяващи основните права и свободи на човека и гражданина. До днес са приети общо 27 поправки. Първата поправка от 1791 г. на Конституцията на САЩ предписва, че “Конгресът не може да приема закони, ограничаващи свободата на словото и печата”.

В Америка значимостта на свободата на словото като принцип и на четвъртата власт – печата, минава през седем етапа на своето развитие. Те са детайлно разгледани в глава трета на дисертационния труд.

В нея са представени в систематизиран вид и предложенията на автора за развитие на законодателната уредба.

Основен акцент в тази част от дисертацията е и въпросът за регулацията на информацията в интернет.

Въпросът е изключително сложен, защото въпреки нарастващата необходимост от известна регулация на световната мрежа, интернет все още няма легална дефиниция в световен мащаб. Нещо повече – все още на дневен ред стои въпросът каква е юридическата природа на Интернет. Дали е медия или обект на правоотношения, чиято природа тепърва предстои да се уточни.

Този въпрос стои както пред българската, така и пред европейската правна доктрина. В доклада на ООН по правата на човека от 16 май 2011 г. докладчикът по свободата на мнение и изразяване Франк ла Рю обявява достъпът до интернет за основно право на човека. В параграф 78 на цитирания доклад той твърди още, че „Докато при блокиране и мерки за филтриране на потребителите се отказва достъп до специфично съдържание в интернет, някои държави са предприели мерки за прекратяване изцяло на достъпа до интернет. Прекратяването на достъпа до интернет, независимо от основанията, включително поради нарушаване на интелектуалната собственост, е непропорционално и представлява нарушение на член 19, параграф 3, от Международния пакт за граждански и политически права”.

Съществуват най-общо две мнения относно природата на интернет. Едното от тях третира интернет като техническо средство, като мрежа от мрежи, в рамките на което възникват и съществуват интернет – сайтове или уеб сайтове, които са електронни медии. Това са интернет информационните агенции. Според второто мнение, самата мрежа е една голяма медия. Тя съдържа информация, която потребителят търси или съответно разпространява. Ако един индивидуален потребител използва

интернет по този начин, всеки блог или лична страница също биха могли да се превърнат в медия.

Ако обаче приемем, че интернет е електронна медия или мрежа, в която съществуват електронни медии – интернет сайтове, възниква въпросът важат ли спрямо нея установените в конституционните текстове ограничения или трябва да бъдат изработени допълнителни норми, които да установят различен правен режим за световната мрежа.

У нас правните норми, свързани с интернет са разпокъсани и частични.

На първо място обаче, законодателят трябва да реши дали ще третира интернет или интернет сайтовете като медии или като среда, в която медиите съществуват.

В третата и последна глава на изложението е дискутиран и въпросът необходимо ли е законодателното уреждане на два вида дейност, които имат пряко отношение и влияние върху упражняването на правото на информация и свободата на словото. Това са лобизмът и връзките с обществеността.

На финала на последната глава е поставен и въпросът за саморегулацията на медиите.

Разпоредбите за саморегулация на медиите в различните държави също могат да бъдат подложени на сравнително-правен анализ. През последните десетилетия подобни разпоредби се съдържат най-често в журналистическите етични кодекси, приемани в различните държави и/или провинции от медийните гилдии. В Европа към момента са приети 31 кодекса, като в Англия те са два, в останалите държави – по един.

Подобни актове има в Австрия, Белгия, България, Каталуния, Хърватия, Чехия, Дания, Финландия, Германия, Гърция, Украйна, Исландия, Ирландия, Италия, Латвия, Люксембург, Малта, Холандия, Норвегия, Полша, Португалия, Русия, Словакия, Словения, Испания, Швеция, Швейцария, Турция, Великобритания – Етичен кодекс на британския национален журналистически съюз и Практически кодекс на британската прескомисия по жалбите.

След изследване на основните принципи, залегнали в тези актове на саморегулация на медиите, можем да обобщим, че най-често срещаните принципи там са „истинност, точност на информацията и честност”, както и „поправка на допуснатите грешки” – в 28 етични кодекса, „забрана за дискриминация”, „уважение към личния живот” и „забрана за приемане на подкупи и подаръци” – в 27 кодекса, използване на честни средства и недопускане на външни влияния – в 26 кодекса. Само в 23 от посочените 31 кодекса свободата на изразяване, коментара и критиката е залегнала като основен принцип на медийната дейност и саморегулация. Правото на обществото да изразява също своето мнение пък е било закрепено само в пет от 31 етични кодекса. Задължението, изведено от Европейския съд по

правата на човека – да се служи като куче пазач на обществото също е намерило място само в пет от актовете. Забраната за клевета е отразена в 18 акта, а уважението към човешките права и достойнство – в 14. Общо принципите, възприети от журналистическите гилдии в Европа, са 56, но в нито един от изброените кодекси те не са налични в своята съвкупност.

Анализиран е и българският Етичен кодекс, който е приет през 2005 година. В преамбюла на този Кодекс са отчетени свободата на изразяване, достъпа до информация, защитата на личното достойнство и неприкосновеността на личния живот, както и забраната за цензура. Прави се разграничение между понятията „в обществен интерес” и информация, „интересна за обществото”, като първата категория според кодекса дава възможност за нарушаване на някои от постановките на самия кодекс. Въпреки че е продукт на неправителствения сектор, Кодексът на българските медии се различава от своите предшественици по един много съществен признак – той е получил и законова санкция, поради което разпоредбите му са задължителни за електронните медии в България. В чл. 76 ал. 2 на Закона за радиото и телевизията е записано, че „Доставчиците на медийни услуги се задължават да спазват нормите на Етичния кодекс на българските медии, разработен от Фондация "Национален съвет за журналистическа етика"...”

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключението на дисертационния труд е отбелязано, че свободата на изразяване е признато за фундаментално право в едно демократично общество. То е утвърдено в международно правните инструменти по правата на човека, заложено още в член 19 на Всеобщата декларация за правата на човека (1948), в член 19 на Международния пакт за гражданските и политическите права (1966) и в член 10 на Европейската конвенция за правата на човека. То е защитено и във вътрешното право на всички демократични държави. Съгласно член 10 на ЕКПЧ свободата на изразяване включва като минимум правото да се отстояват идеи и мнения, и да се получава и разпространява информация. Това е широкообхватна разпоредба, в рамките на която има простор за аргументи относно природата на правата и легитимността на всякакви ограничения, наложени от държавата. Европейският съд по правата на човека дава широко тълкуване на тази разпоредба и непрекъснато разширява параметрите за защита по член 10(1).

Международната уредба на комуникационните права и практиката на ЕСПЧ е от съществено значение за България. По силата на чл. 5 ал. 4 от Конституцията международните договори са част от вътрешното право на страната и имат предимство пред тези норми от вътрешното законодателство, които им противоречат. Ето защо, в изложението е обърнато голямо внимание на европейската практика по този тип дела. Взета е предвид и българската практика в тази сфера.

III. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:

1. **Свободата на словото и цензурата – съвременни измерения.** // *130 години български конституционализъм – проблеми и тенденции*, том II, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, **2009**, стр. 275 - 286
2. **Законът за електронните съобщения и някои конституционни права на гражданите**, // *Национални и европейски измерения на съвременния конституционализъм*, том II, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, **2010**, стр. 300 - 308